

Инатът на Гутенберг или за първите стъпки на меритокрацията

Милена Цветкова

Доклад на научна конференция "Библиотеки - четене - комуникации",
В. Търново, Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“ и
Регионална библиотека „П. Р. Славейков“,
28 ноември 2002 г.

Gutenberg's Stubbornness or the First Steps of Meritocracy

Milena Tsvetkova

Report at the scientific conference "Libraries - Reading - Communications",
Veliko Tarnovo University "St. St. Cyril and Methodius" and
Regional Library "P. R. Slaveykov",
28 November 2002

Abstract

The report argues that in the age of the internet and artificial intelligence, political power will be a meritocracy and its strategic training institute will be the old-fashioned library. The analysis focuses on the following issues: on knowledge as the basic social substance of the "post-information" society; on the new elite with power over knowledge - the meritocracy; on the library institution as a university for elitist intellectual behavior; on the community of old-fashioned readers as a micro-community of candidates for power - an alternative to the computerized masses.

Suggested Bibliographic Citation:

Цветкова, Милена. Инатът на Гутенберг или за първите стъпки на меритокрацията. В: Библиотеки, четене, комуникации: Сборник доклади от научна конференция, В. Търново, 28 ноември 2002. В. Търново: Унив. изд. Св. Св. Кирил и Методий, 2003, с. 197-208. ISBN 954-524-368-6

Tsvetkova, Milena. Gutenberg's stubbornness or the first steps of meritocracy. In: Libraries, Reading, Communications: Proceedings of a scientific conference, 28 November 2002. V. Turnovo: St. Cyril and Methodius University Press, 2003, pp. 197-208. ISBN 954-524-368-6

Спомняте ли си близо половинвековните "въздишки на Гутенберг"¹, изтръгвани на пулсации от агресивната кампания на аудиовизуалната цивилизация? А спомняте ли си обещанията за безкнижни библиотеки и за офиси без грам хартия по бюрата? През 1999 г. "Хюлет Пакард" ни изненада с непоклатимите си изчисления: потреблението на хартия за писане и печатане само във Великобритания за последните 10 години рязко е скочило с 65%, при това - таванът на този бум на "хартиен глад" е бил през 1994 г., точно когато персоналните компютри се настаниха повсеместно в офиси и институции. За следващите пет години, през които Интернет завладя света, в САЩ, например, производството на хартия за писане и печатане се е увеличило с 18%, а само през 1998 г. през факс-апарати, ксерокси и принтери са минали около 860 милиарда страници, а през 1999 г. са разпечатани 3 трилиона хартиени страници (у дома или в офиса). В сферата на книгоиздаването и медиапроизводството също печели хартията. Повечето on-line издания на големите вестници и списания предлагат т.нар. printer-friendly (удобен за принтиране) вариант. 40% от абонатите на уеб-списание "Слейт", собственост не на кого да е, а на Microsoft, предпочитат да четат статиите му именно в принтиран hard-вариант. Аналогични тенденции показва и анкетата на Петата конференция "Vision on Print", проведена във Виена през януари 2001 г.: само 27% от аудиторията отговорила, че би могла да работи в "безкнижен офис", а 97% признали, че във всички случаи предпочитат да четат информацията от уеб-страниците върху разпечатка. Най-големият уеб-книгоразпространител Amazon също отчита, че до 1999 г. е продал на 4,5 милиона клиенти "старомодни" страници в подвързия. Както прочутият доклад на прокурора Кенет Стар върху аферата "Бил Клинтън - Моника Люински", така и романът "Растението" на Стивън Кинг са поръчани и закупени именно в книжен вариант.

От една-две години най-находчивите уеб-книгоиздатели предлагат и услугата "print-on-demand" (печат по поискване), сред които е издателство House of Stratus, което предлага за on-line отпечатване у дома над 1500 заглавия.

Парадоксалното в случая е, че купувачите - "старомодни" читатели си плащат за книжно тяло в корици, след като вече са имали абсолютно безплатен

¹ Въздишките на Гутенберг. В: ЛИК (БТА), 1974, №46, с. 13-19.

достъп до цялото му съдържание върху екран. И логичният въпрос на технократа би бил: те малоумни ли са?

И действително, какво се случва? Защо е този инат на Гутенберг? Нали трябваше да посрещаме “съвършената информационна компютъризирана цивилизация”? Нали глобалните стратегии ни обещаваха “безкнижни офиси” и “виртуални библиотеки”? Не, че не ни ги предлагат. Но сякаш нещо не предвидиха. Но, както се казва във всяко преходно, бързо променящо се време, ако днес не си объркан, ти просто не мислиш ясно.

По време на научния форум "Мястото на книгата в съвременните информационни потоци", проведен на 20 май 1998 г. в Московската книжна палата, италианският професор по история и култура на Средновековието Умберто Еко изрече от трибуната: "Спете спокойно! Книгата няма къде да се скрие"². Вероятно защото на нея се базират най-устойчивите номадски цивилизации в историята - еврейската и арабската. Или пък защото я крепи естествената нужда да държим в ръцете си нещо, което можеш да пипнеш, да погалиш, да усетиш, вместо да страдаш от главоболие и зачервен поглед.

Не е случайно, че продажбите на компютри са съпътствани от продажбите и на принтери. До колко принтерът е произведен на откритието на Гутенберг, можем да се обединим около първото успокоително твърдение: книгата може да има своите притеснения, но никога до сега печатното слово не е изпитвало подобен комфорт.

Оптимизмът, който носят посочените по-горе резултати за бума в потреблението на хартия, може да звучи песимистично най-вече за дърветата. Но трябва да признаем, че реваншът на Гутенберг не е окончателен, нито особено обнадеждаващ, нито реванш в своята автентичност. Първо, защото разпечатката съвсем не е културен продукт, с нужната естетическа и полиграфска стойност. И второ, изведените цифри сочат абсолютната консумация на хартия, което все още не е четене. Шансът на хартиения носител е в ръцете на тези, които наистина желаят и имат нужда да четат. И които търсят удобството, лекотата, ергономичността и интимността на четенето от бяла хартиена страница.

² Еко, Умберто. От Интернетa к Гутенбергу: Текст и гипертекст: Лекция. Моск. Госуд. Унив. 20.05.1998. Available from: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Eko/Int_Gutten.php

Затова проблемът, към който предлагам да насочим вниманието си, е за шансовете и смисъла на читателя. Защото нито библиотеките, нито книгите, нито коя да е форма на писмена комуникация могат да оправдаят съществуването си без субекта - читател.

Имаме достатъчно основания да признаем, че под въздействието на компютърните технологии настъпи корекция в статуса и ролята на книгата и четенето. Логично е да очакваме подобна корекция и в представите ни за читателя.

Освен това, новата "Мрежова икономика" и бъдещото "общество на знанието" вещаят и нови социални колизии, строга стратификация на "компютъризирано мнозинство" и на "образована класа", която ще обособи новия културен и властови елит. Защото, както твърди Ралф Уолдо Емерсън, винаги ще има един елит, който още господства над другите: унищожете неравенството днес и утре то отново ще се появи. Вече десетилетие ни беше втълпявано, че бъдещият интелектуален елит ще се състои от информационни специалисти и компютърни програмисти със "щаб-квартира" в Силиконовата долина. Само че днес, когато компютърът се превърна в инструмент на "масовата култура" на XXI век, и сред световните лидери на новата икономика липсва обичайната проамериканска информационно-технологична еуфория (сп. "Икономист", 20-30 септ. 2000).

Глобалната икономика на знанието се нуждае от основен ресурс на растежа в лицето дори не на информацията или знанието, а на човека, способен на творческо асимилиране на всички фактори в производството и пазара на ментални продукти. Когато всички хора са "подключени" към Мрежата, основен икономически и политически субект става не специалистът, подчинил себе си на интересите на производството, а интелигентният, духовно свободният, способен да действа въпреки бързо прииждащите се и струпващи се стереотипи на производство, на социални ангажменти и на културно съществуване. За пръв път в историята формирането на "интелектуален елит" става поръчка и изискване на социалния растеж.

Научни основания за формиране на качествено нов елит откриваме и в "теорията за асиметричната информация", за която проф. Джоузеф Стиглиц получи нобелова награда за икономика през 2001 г. Съгласно тази теория едно

общество, навлязло в “икономиката на информацията” се реструктурира по показателя “знание” и от отворено, балансирано и хармонично става асиметрично. Основната си теза проф. Стилглиц формулира така: някои хора знаят нещо, което другите не знаят; или с още по-лаконичното - **някои хора знаят повече от другите.**

Съществуват ли обаче реални индикатори за ограничаване или свиване на подобен “знаещ” елит? Ще се опитам да изведа някои от тях, като ги обобща в две групи: индикатори на културата и индикатори в политическата система. Конкретният им интерес е насочен към книгата и четенето като предпоставки за образованост и солидни знания.

Един от най-вероятните показатели за свиване на нова социокултурна група ни дава книгоиздаването. По данните на МАИ и на ЮНЕСКО установяваме, че от година на година количеството на издаваните заглавия се увеличава, но тиражите намаляват, съответно намалява и общият брой на купувачите. Изводът е в две посоки. От една страна е вече споделиеният факт, че въпреки експанзията на Интернет и електронните издания, афинитетът към книжното тяло в корици е жив. От друга страна е изводът, че общността на четящите се свива за сметка на по-активното и снабдяване с нови книги. От сферата на културата можем да изведем и един индикатор, свързан с демографската криза, с икономическата и политическата емиграция - това е загубата на читатели в най-буквалния смисъл. Друг показател за ограничаването на читателската общност е кризата на книгата, следствие от растящата неграмотност. Тук отново става въпрос за стопяване и загуба на читателска маса. Не е за пренебрегване фактът, че вече разполагаме с “Харта на читателя”, приета от МАИ (на 24-ия конгрес в Ню Делхи, 1992 г.) и одобрена от ЮНЕСКО. А появата на всяка Харта е своеобразна загриженост, форма на защита на “вид, застрашен от изчезване”.

Понеже се твърди, че новата “знаеща” класа ще има и политически функции, е редно да проследим някои индикации или поне идеи за необходимостта от такава класа в политически смисъл. На всички ни е известна популярната теза за кризата в политическата система, дори за криза на демокрацията. Лех Валенса например, един от “хората на XXI век с опита от предишните векове”, както сам се определи, при скорошното си посещение у

нас призна, че е един от идеолозите на “икономиката на знанието”. “С труда, резултат от нашия интелект, можем да купим всичко” - твърди Валенса - “В това е изключителността на нашето поколение и шанс за голям скок на човечеството. Но ние не знаем как да го направим, нито каква система да изберем. Както сами се убеждаваме, капитализмът не е от най-добрите, за социализма е ясно”³.

Спомням си една отскоро нашумяла фраза: “Необходима ни е не четена, а начетена демокрация.” Нещо подобно отдавна е предложил Арнълд Тойнби. Нарича се “меритокрация”⁴. За Тойнби това е най-добрата форма на управление, като алтернатива на парламентарната демокрация с нейния морално и духовно неподготвен електорат, и като алтернатива на негодността на познатите постижения на човечеството. Меритокрацията най-общо е политическа система, в която хората се оценяват по таланта и способностите им, а дипломите им са посветени на стойността. Управляващият елит на меритокрацията, пояснява Тойнби, няма да се избира, а ще се кооптира и ще се назначава от обществени и културно значими неполитически и неикономически институции.⁵

Можем засега само да предположим, че социално и икономически необходимият интелектуален елит ще се формира или по известните механизми на противодействието, на “опонентния кръг” (М. Ярошевский), на “хиперкомпенсацията” (В. А. Льофевр), или на принципа на реставрацията на “тайното”, “сакралното”, “езотеричното” знание, табуизирано за компютъризираната маса, затова пък не толкова иновационно, колкото консервативно и мъдро. Предполага се, че в “икономиката на знанието” новият “елит на знанието” няма да бъде възприеман като трагичен, сломен, романтичен, самовглъбен или оскърбен, няма да бъде иронизиран и маргинализиран, просто защото ще бъде на власт: Властта на “знаещия” над “играещия”.

³ Валенса, Лех. Парите и децата никога не стигат: Интервю; Водещ Валентина Петкова. В: Дневен Труд, №199, 27 септември 2002, с. 10-11.

⁴ Меритокрация - от *meritus* (лат.) - заслужил, достоен, ценен; от *meritocracy* (англ.) - общество, в което хората получават статус според заслугите си, а не според произхода или богатството си.

⁵ Тойнби, Арнълд; Дайсаку Икеда. Избери живота: Диалог. София: Международен фонд. “Св. св. Кирил и Методий”, 1995, с. 270 - 276.

За формирането на нов елит, на ново малцинство от способни и знаещи хора, които безспорно ще бъдат и четящи, има не само индикации и прогнози. За да не останем в сферата на хипотетичното, можем да се опрем на теорията за историческите цикли на същия Арнълд Тойнби, който обосновава нуждата от меритократичен елит. Въпросът е :кой цикличен кръг се затваря в момента или кой е моделът, по който отново се наблюдава “свиване” на четящата общност?

Смятам, че настоящият период на експанзия на нови медии и на разместване на културните слоеве повтаря времето от началото на 70-те години така, както преди 30 години се осъществява “революция в света на книгите” (по едноименното изследване на Робърт Ескарпи, изд. 1972), и сега сме свидетели на компютърната революция. И тогава, и сега “революцията” обслужва масите и мултиплицира масовата аудитория. През 70-те години се поставя началото на новото време - на информационната цивилизация: появяват се дисплея, магнитните дискове, изчислителната техника и самият проект “Интернет”. Тези нови средства, разбира се, са били достъпни за един ограничен брой хора. Съгласно логиката на историческите цикли през настоящото десетилетие би трябвало да се поставя началото на новата цивилизация - на знанието, и на новата система от средства за комуникация - буквено-писмените, достъпни само за едно малцинство, предполагам, четящото.

Подобна картина очерта и Абрахам Мол в статията си “Футурология на изкуството”⁶. За периода 1985-1995 г. той прогнозира паралелното съществуване на “два идеологически блока” в сферата на комуникациите - блокът на конвенционалните средства(книга, печат, радио и телевизия) и новата система на компютърните продукти и компютърната игра. Прогнозата на А. Мол за периода 1990-2010 г. се изразяваше в сблъсък на вече антагонистичните два блока и като резултат предвиди, че традиционната книжна култура ще се свие за сметка на новата - компютърната. Любопитно тук е, че А. Мол също допуска появата на меритокрация, която ще обитава оазиса на книжната култура като система на “оригиналните”, ще създава и ще цени финеса и качеството им, т.е. ще формира своя меритократичен възглед за

⁶ Мол, Абрахам. Нови студии. София: Софийски университет, Факултет по журналистика и масова комуникация, 1992, с.16.

произведенията на науката и изкуството в условията на една традиционна библиотека.

Остава да си отговорим и на въпроса коя ще е творческата среда на новия интелектуален елит. Преди 30 години А. Мол очерта модел на "интелектуалната микросреда на творческата интелигенция", поставена в условията на масовизиращото се индустриално общество.⁷ Това беше общност, организирана около манипулирането на идеи, но без комерсиална експлоатация, със собствена социална структура, собствена система на оценъчни критерии, форми на изява, средства за разпространяване и обмен на информация. Чертите, които отличават този елит от технократите са високият коефициент на интелектуалност, голямата интелектуална увлеченост, ограниченият (дори липсващ) интерес към масовите социални ценности и уникални възможности за материално превъзходство

Най-важното, което позволява да се обособи микросредата на интелектуалния елит, са средствата за комуникация. А те не са масмедияте, а машинописните ръкописи, размножени и разпространени само в микрогрупата или предоставяни директно в службата за патенти и интелектуална собственост. За авторът от елита е важно не да бъде отпечатан, а да бъде прочетен. Отделни достойни текстове могат да видят и "бял" свят, но едва след като елитът се е запознал с тях. Дефакто се получава така, че "знаещият", творецът създава новите идеи, новите решения, новите предмети, новите структури, а технократите са само едни необходими посредници, които са длъжни да въведат новото знание в света на знаците или в света на вещите.

Как ще се вмести този модел в "безкнижната цивилизация"?

На първо място ще се опитам да очертая интелектуалната обстановка, интериора, който ще желае да обитава т.нар. меритократ. На фона на компютъризираната, технически наситената и информационно обливаща се външна среда, меритократът ще твори в скромна и културно овладяна информационна среда и хуманна обстановка. Излишно е да повтаряме, че четенето, вгълбеният прочит, е един от най-интимните, най-частните актове на човека. Съответно, библиотеката, книжното му съсредоточаване трябва да имитира достатъчно частна атмосфера, не дразнещ с нищо комфорт за

⁷ Молъ, Абраам. Социодинамика культуры. Москва: Прогресс, 1973, с. 113.

освободеното и едновременно напрегнато поведение на четящия. Оказва се обаче, че днешната безрезервна увлеченост по компютъризацията обзавежда крайно античастна библиотечна атмосфера. Можем да допълним, че самата библиотечна среда се превръща във фактор на демобилизация. Технически перфектна и имитираща пространните офиси, модерната библиотека става дори допълнителен стимул за отстраняването на активния читател, за свиването му в по-уютна, конвенционална среда. За него компютърът си има свое място и време, но не допуска да преобразява окултуреното му ежедневие. Компютърът е прост добавка към личната му сбирка от книги, на които впрочем гледа като на естетически полиграфски продукти.

При тоталната дигитализация на "социалната памет", на "интелектуалния архив" на човечеството, понятието "книжен носител" няма да изчезне. Неговият оригинал в един-единствен екземпляр ще възниква и ще се съхранява в специално обособена "инфосфера", а по Мрежата ще се разпространява клониран вариант, който ще размножава хартиени копия посредством декодиращи компютърни процедури. Микросредата на елитът на "знаещите" ще бъде именно тази "инфосфера", "елитарната", а не универсалната библиотека, която вече не се стреми към абсолютна пълнота и още по-малко към универсален достъп. Тук знанието ще се акумулира само от редки и уникални носители: ръкописи, малкотиражирани и малко четени издания, публикации от "екзотични" автори и страни, патентовани изобретения, т.е. своеобразна микротекстова система от оригинално, неопростено и немасово ново знание.

От няколко години западноевропейските учени разменят помежду си ръкописите на своите трудове с личен автограф. Тази "елитарна" културна практика си има своята знаковост и прагматичност: тя очертава микрогрупата на познавачите, на съпричастните към "новото малцинство", поддържа и "узаконява" връзката с автора, автентичността и оригиналността и "санкционира" авторското право и интелектуалната собственост. Тази практика реабилитира и уникалността: истинската книга е ръкописната, тя няма два еднакви екземпляра. Печатното слово (още повече - принтираното) заличава излъчването, духа и свещеността в алхимията на новото знание.

Стигнахме и до най-важния въпрос - за четенето като средство за отделяне от масата, по думите на Карел Чапек, от технически цивилизованата

посредственост, размножаваща се в милиони еднакви единици. Или - защо четенето е условие и средство за принадлежност към евентуалната нова класа на меритократите? На първо място, причината е в самата същност на меритокрацията - общество на способните и ценните хора. Човекът вече няма да се осланя на своя родов, социален статус или на икономическото си положение, а ще бъде принуден сам да формира в себе си качествата, вътрешната собственост, която ще го приближава към висшата сфера на обществото. Така че най-важното условие за принадлежност към новия елит е доживотната потребност (така гласи и третата от 10-те заповеди на Хемингуей: "Чети до смъртта си!") от книгите като източници на уникални знания.

На второ място, четенето на книги освобождава, зарежда със самочувствие, за разлика от компютърното виждане, което уморява и дори комплексира човека. Основното предимство за четящия тук е фактът, че книгата е единственото средство за комуникация, съразмерно на човека. По-конкретно - налице е съразмерност на езика (азбуката, за разлика от машинния език от нули и единици, е най-близо до живата реч), налице е съразмерност на книжното "тяло" (въздейства върху тактилните сетива и върху окото по най-ергономичния начин, за разлика от компютърния екран, пред който тялото на човека е ненужна "обложка"), налице е съразмерност на индивидуалното съществуване на човека (книгата е най-близка до понятията "почерк" и "ръкопис", до авторската позиция и до спонтанния диалог с читателя).

На трето място, четенето оформя меритократичната личност като развива синтетичния му разум, докато сърфирането по Интернет и изследването на текстови бази данни развива синкретичния, дори еkleктичен разум. При плътното четене на конвенционална книга човек подчинява мисълта си на дедуктивния подход, на логиката и последователността. Улеснен е при извличане на основното от текста, при извеждане причините и отделяне на следствията, при виждането в перспектива. Освободен е за доработване и доизмисляне в самота.

Така стигаме и до четвъртото основание, за да бъде четенето присъщо на меритократа. То е свързано с една от основните ценности, които защитава елитът на способните - свободното време. Всеки ще се съгласи, че свободното време е важно и градивно само за хората, за които работата е удоволствие и

развива способностите им. В случая по-важно е, че именно четенето “се храни от празното, от свободното време, от промеждутъците в употребата на времето” (Даниел Пенак дори казва, че най-добрият съюзник на четенето е скуката).⁸ За постъпателния прочит, за прочита, който строи ума, са нужни по-дълги отрязъци от незаето време, най-малкото защото книгата изисква време да се настаниш и да замълчиш.

Има и още една причина да твърдим, че хипотетичната засега класа от меритократи ще бъде класата на четящите. Тъй, като бъдещият елит ще бъде способният да “употребява” и да създава знание, логично е да предположим, че ще бъде учен. А ученият винаги е читател, доживотен читател. Ученият - читател съществува заедно с писмената култура(от самото начало), т.е. той е “логото”, “етикетът” на писмената цивилизация, типичният за Гутенберговата галактика “типографски човек”. По описанието на Лесинг ученият е в пълния смисъл на думата читател: “Той не е читател, комуто е позволено да чете както и когато намери за добре, а е читател, който трябва да чете и то трябва да чете постоянно... Като учен той е дефиниран чрез четенето... един читател по принуда... Всеки друг читател може да си служи с книгата, така да се каже *ad libitum* (за отмора или развлечение). За учения обаче съществува задължаващо отношение към книгата и именно това го прави един особено показателен тип читател.”⁹

Това, че е учен, не означава, че меритократът е експерт, изключително компетентен специалист. Не е нито енциклопедист, нито технократ и рационалист. Какво съдържание бихме могли да вложим в понятието “меритократ”, предвид съдбата му на класически днес, но екзотичен в бъдеще читател.

Предвид изискванията на едно общество, омасовено и обездушевно от тоталната компютързация, можем да предположим, че ще се възлагат твърде много надежди и упования на личността на меритократа. А именно:

- комплексът му от знания задължително трябва да има хуманитарна насоченост;

⁸ Барбие-Буве, Жан-Франсоа. Интернет, четенето и изливащата се култура: [Разговор] Водещи Оливие Монжен, Марк-Оливие Пади и Ришар Робер. В: Култура, №22, 31 май 2002, с. 10 Available from: <https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/6954>

⁹ Фабиан, Бернхард. Ученият като читател. В: История на книгата. Книгата в историята. София, 2001, с.301.

- дължен е да притежава любознателност и да изпитва интелектуална потребност за развитие на личния си потенциал;
- в ценностната му система задължително трябва да влиза стремежът към ново знание, преценката за излишно знание и човекоориентиран прагматизъм;
- да си е изработил механизми за противодействие на всичко, което пречи на мениджмънта на живота и разума - невежеството, агностицизма, лъженауката и антинауката, скептицизма, догматизма, релативизма, негационизма, фанатизма и т.н.¹⁰

Впрочем, и днес не е трудно да открием примери за меритократични личности. Като първа проява на такъв елит можем да посочим американския клуб “Янг Президент Организейшън”, по-известен у нас от 1990 г. Членовете му са млади и богати президенти или директори на фирми. От една страна, трябва да са станали лидери до 40-годишната си възраст и да са направили до тогава първите си 14 млн. долара. От друга страна, трябва да са образовани, начетени, защото продължават да се образуват и да четат. Организируют си научни семинари, на които лектори са били Шимон Перес, Симеон Втори и Джордж Буш Младши. Само преди няколко месеца (26 септември 2002 г.) бившият полски президент и носител на Нобелова награда за мир Лех Валенса посети България и ни изненада със своя меритократичен делник. Оказа се, че работи в мощна американска компютърна фирма, където “великите хора, които се занимават с компютри, въплъщават в програми някои мои идеи”¹¹. С други думи, американските технократи - програмисти, са вече в ролята на обикновени посредници в умствената и творческата дейност на способните и заслужилите, т.е. меритократите.

Накрая ще си позволя да излоча една за момента свръхоптимистична визия за българите в описания преходен процес. Например, възможно ли е сред нас да има меритократичен потенциал, предвид типичния ни афинитет към книгата и четенето. Първото ми основание за положителен отговор откривам в следната ситуация: Когато следим и обсъждаме националните кампании по света за насърчаване на четенето (САЩ, на ООН, ЮНЕСКО, ИФЛА,

¹⁰ Харин, Ю. Человек просвещенны. В: Alma mater, 2001, №2, с. 25.

¹¹ Валенса, Лех. Парите и децата никога не стигат: Интервю; Водещ Валентина Петкова. В: Дневен Труд, №199, 27.09.2002, с. 10-11.

МАИ, МЧА и т.н.) нашата реакция е или учудване, или присмех. Просто защото на нас не ни е нужно някой да ни насърчава да четем. Освен това, според проучване на Социалдемократическия институт, оповестено на 1 декември 2002 г., паралелно на световната тенденция за увеличаване на пропастта между бедни и богати, у нас се наблюдава и другата тенденция - открояване на класи по образователен признак (в. "24 часа", 02.12.2002 г., с. 15).

Втория повод за оптимизъм откривам в изказвания на другите за нас. Например, на проф. Джефри Сакс (в. 24 часа, 10 май 2000 г.): "Няма друго място в света, където да е събрана толкова много интелигентност, при такива ниски доходи". Или пък на Шимон Перес (bTV, шоуто на Слави Трифонов, 17 юни 2002 г.): няма в света толкова нискоинтелигентна система [комунизма], която да е родила толкова интелигентни хора". И още едно признание - на проф. Джоузеф Стиглиц, нобеловия лауреат по икономика, който при посещението си у нас разказа (bTV, Шоуто на Слави Трифонов, юли 2002 г.), че във всички университети в САЩ е срещал български студенти и ако някой в края на лекциите му се осмелявал да зададе въпрос, това непременно бил българин.

Следващото основание за оптимистичната реализация на българина в новата епоха може би се крие в областта на генетиката. Много съвременни изследователи са единомдушни: тъй като ценностите на меритокрацията (или на бъдещия елит на знанието) са солидни, трайни и дори обременени с автентичност, веднъж избрани, те се менят изключително рядко. И за това формирането на бъдещите членове на елита ще става в голяма степен по наследствен, по интергенерационен път.

Съществува и една научна теза, имаща отношение не просто към "класата на четящите", а и към техния произход и генетичен код. В момента вниманието на учени и интелектуалци е приковано към една нова книга със заглавие "Бялата дъска - модерното отричане от човешката природа". Автор е Стивън Пинкър, психолог в Масачузетския технологичен институт (MIT), а идеята му е, че умът е резултат от преминалия през естествения подбор човешки геном.¹² Колкото и да разклаща моралните и политическите стереотипи, тезата на Стивън Пинкър, че хората не се раждат равни, и че ние

¹² Pinker, Steven. The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature. Penguin Group, 2002. xvi + 509 p.

се появяваме ма света с различен набор от умствени способности, е емпирично доказана в генетиката. Съгласно тази нова теория за човешкия ум и интелект стремежа към учене и любовта към четенето не се появяват с магическа пръчка. Някои се раждат читатели.

В едно от своите интервюта за българските медии преди две години Шимон Перес каза нещо подобно: “Винаги ще има два вида страни - тези, които живеят с главите си, и тези, които живеят с телата си. Не се предавайте, както и ние [евреите] не се предадохме”. А само преди няколко месеца, при повторното си идване в България звучеше повече от уверен: “Във века на телевизията и Интернет вие сте хората, които ще четат книга”.¹³

References

- Barbie-Bouvet, Jean-François = Барбие-Буве, Жан-Франсоа. Интернет, четенето и изливащата се култура: [Разговор] Водещи Оливие Монжен, Марк-Оливие Пади и Ришар Робер. В: Култура, №22, 31 май 2002, с. 10 Available from: <https://newspaper.kultura.bg/article/view/6954>
- Eco, Umberto = Еко, Умберто. От Интернетта к Гутенбергу: Текст и хипертекст: Лекция. Моск. Госуд. Унив. 20.05.1998. Available from: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Eko/Int_Gutten.php
- Fabian, Bernhard = Фабиан, Бернхард. Ученият като читател. В: История на книгата. Книгата в историята. София, 2001, с.301.
- Moles, Abraham = Мол, Абрахам. Нови студии. София: Софийски университет, Факултет по журналистика и масова комуникация, 1992, с.16.
- Moles, Abraham = Моль, Абраам. Социодинамика културы. Москва: Прогресс, 1973, с. 113.
- Peres, Shimon = Перес, Шимон. Да оцелееш!. В: Дневен Труд, №300, 17 ноември 2001, с. 32.
- Peres, Shimon = Перес, Шимон. Иде цивилизация на разума: Интервю; Водещ Тома Томов. В: Дневен Труд, №16, 17 януари 2000, с. 9, 12.
- Peres, Shimon = Перес, Шимон. Със Симеон се запознахме в клуб на милионерите: Интервю; Водещ Капка Тодорова. В: 24 часа, №151, 19 юни 2002, с. 11.
- Pinker, Steven. The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature. Penguin Group, 2002. xvi + 509 p.
- Toynbee, Arnold; Ikeda, Daisaku = Тойнби, Арнълд; Икеда, Дайсаку. Избери живота: Диалог. София: Международен фонд. Св. св. Кирил и Методий, 1995, с. 270 - 276.

¹³ Перес, Шимон. Иде цивилизация на разума: Интервю; Водещ Тома Томов. В: Дневен Труд, №16, 17 януари 2000, с. 9, 12. Вж също: Перес, Шимон. Да оцелееш!. В: Дневен Труд, №300, 17 ноември 2001, с. 32; Перес, Шимон. Със Симеон се запознахме в клуб на милионерите: Интервю; Водещ Капка Тодорова. В: 24 часа, №151, 19 юни 2002, с. 11.

Walesa, Lech = Валенса, Лех. Парите и децата никога не стигат: Интервю; Водещ
Валентина Петкова. В: Дневен Труд, №199, 27.09.2002, с. 10-11.

Въздишките на Гутенберг. В: ЛИК (БТА), 1974, №46, с. 13-19.

Харин, Ю. Человек просвещенны. В: Alma mater, 2001, №2, с. 25.